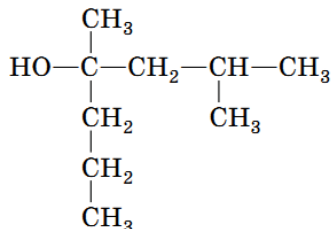

Завдання
III-го етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з хімії
2016-2017 навчальний рік
Теоретичний тур

Завдання 1. Тести

Завдання з однією правильною відповіддю. Кожна правильна відповідь оцінюється в 0,5 балів. Максимальна кількість балів – 2.

1. Укажіть назву за номенклатурою IUPAC речовини, структурна формула якої:

- А 2,4-диметилгептан-4-ол
 Б 4,6-диметилгептан-4-ол
 В 4-метил-2-пропілпентан-2-ол
 Г 1,3-диметил-1-пропілбутан-1-ол

А	+
Б	
В	
Г	

2. Лаборант помістив порошок сірки в ложку для спалювання речовин і нагрів у полум'ї. Потім занурив ложку із сіркою, що горить, у колбу з киснем. Укажіть формулу продукту реакції горіння сірки в кисні:

- А SO₂
 Б SO₃
 В H₂SO₃
 Д H₂SO₄

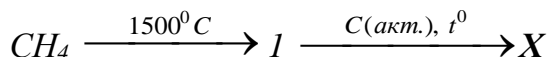
А	
Б	+
В	
Г	

3. Укажіть число структурних ізомерів, що відповідає формулі C₆H₁₄:

- А 4
 Б 5
 В 6
 Г 8

А	+
Б	
В	
Г	

4. Укажіть речовину (X), яка може бути кінцевим продуктом у схемі перетворення:

- А гексан
 Б бензен
 В циклогексан
 Г метилбензен

А	
Б	+
В	
Г	

Завдання на відповідність. Кожна правильна відповідь оцінюється в 0,5 балів. Максимальна кількість балів – 4.

5. Установіть відповідність між хімічним процесом та типом хімічної реакції:

Хімічний процес

Тип хімічної реакції

- А алюмотермія
 Б прожарювання вапняку
 В горіння сірки в кисні
 Г якісна реакція на хлорид-аніони в розчині

- 1 заміщення
 2 нейтралізації
 3 обміну
 4 розкладу
 5 сполучення

А	1
Б	4
В	5
Г	3

6. Установіть відповідність між хімічною реакцією та її продуктами:

Хімічна реакція

Продукти хімічної реакції

- А гідратація етену
 Б термічне розкладання метану
 В повне окиснення бутану
 Г гідроліз хлорбензену

- 1 CO₂ і H₂O
 2 C₂H₂ і H₂
 3 C₆H₅OH
 4 C₆H₁₂
 5 C₂H₅OH

А	5
Б	2
В	1
Г	3

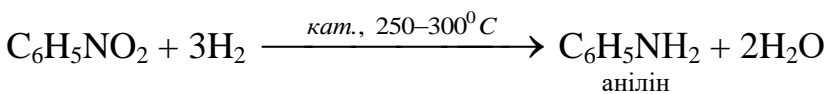
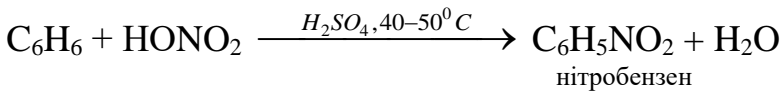
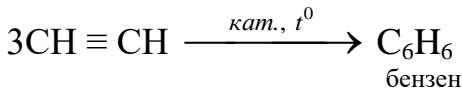
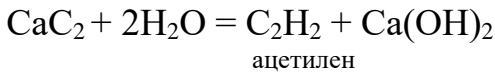
Завдання на встановлення послідовності. Максимальна кількість балів – 4.

7. Установіть послідовність використання речовин під час добування аніліну та запишіть відповідні рівняння реакцій:

- А CaC₂
- Б C₆H₆
- В C₂H₂
- Г C₆H₅NO₂

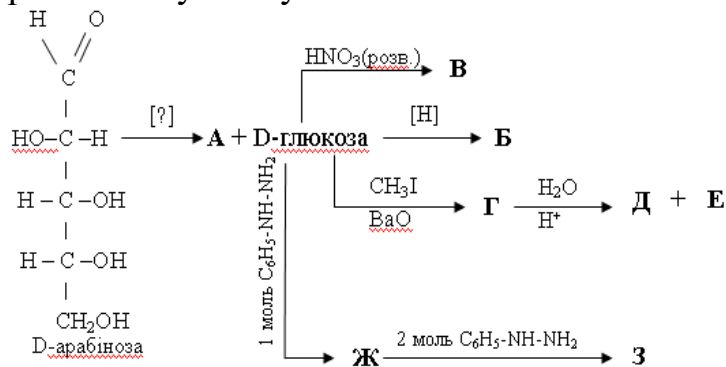
1	2	3	4
А	В	Б	Г

Розв'язок

Задача 2. (8 балів)

Розгляньте запропоновану схему:

- А Напишіть рівняння, що відповідають вказаним перетворенням (використовуйте структурні формули речовин).
- Б Визначте та назвіть речовини А, Б, В, Г, Д, Е, Ж, З.

Задача 3. (10 балів)

Органічна сполука А містить 54,55% Карбону, 9,09% Гідрогену та 36,36% Оксигену. Відносна густина парів речовини А за воднем – 22. Ця речовина з легкістю відновлює амоніаковий розчин аргентум оксиду. При відновленні 11 г цієї речовини воднем у присутності платинового каталізатора при 30 °С та подальшому пропусканні продукту реакції Б над алюміній оксидом при 350 °С утворюється вуглеводень В, який знебарвлює розчин бром у тетрахлорометані, утворюючи при цьому 37,5 г дибромпохідного Г.

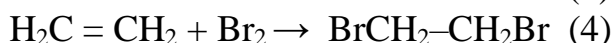
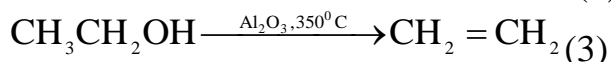
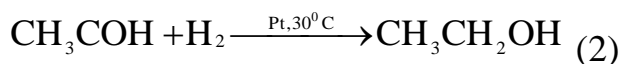
1. Установіть структурні формули речовин А-Г і назвіть їх.
2. Складіть рівняння хімічних реакцій, про які йдеться в умові задачі.
3. Обчисліть вихід речовини Г у розрахунку на узяту кількість речовини А.

Розв'язок

1. Молекулярна формула речовини А у загальному вигляді – C_xH_yO_z. За умовою задачі:

$$x:y:z = \frac{54,55\text{г}}{12\text{г/моль}} : \frac{9,09\text{г}}{1\text{г/моль}} : \frac{36,36\text{г}}{16\text{г/моль}} = 2:4:1$$

2. Найпростіша формула речовини А: C_2H_4O ($M(C_2H_4O) = 44$), а її молекулярна формула $(C_2H_4O)_n$. Оскільки $M = 2 \cdot D(H_2) = 2 \cdot 22 = 44$, то $n = M(C_2H_4O)_n / M(C_2H_4O) = 1$, отже найпростіша формула збігається з молекулярною. **А** = C_2H_4O .
3. Відновлення амоніакового розчину аргентум оксиду та приєднання водню при $20^\circ C$ указує на наявність альдегідної групи CHO ; у цьому випадку **А** – етаналь (оцтовий альдегід) CH_3CHO . Його перетворення характеризують такі рівняння реакцій:

Отже, **А** – CH_3CHO етаналь

Б – CH_3CH_2OH етанол

В – $CH_2=CH_2$ етилен

Г – $BrCH_2-CH_2Br$ 1,2 - дибромоетан

4. $M(BrCH_2-CH_2Br) = 188$ г/моль

Для перетворень було взято $n(CH_3CHO) = 11\text{г}/44\text{ г/моль} = 0,25$ моль

За рівнянням (2), (4) можна було отримати теоретично $n_2 = n_1 = 0,25$ моль

$BrCH_2-CH_2Br$, масою $m_1 = 188 \cdot 0,25 = 47$ (г). У результаті дослідів отримали 37,5 г $C_2H_4Br_2$, отже, його вихід в розрахунку на узятий CH_3CHO становить $n = 37,5/47 = 0,8$, або 80 %

Задача 4. (12 балів)

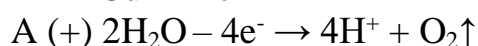
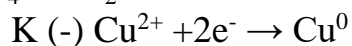
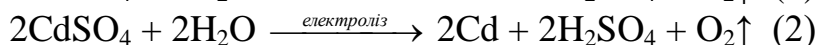
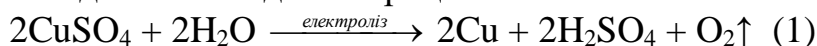
Крізь розчин, що містить 17,8 г сульфатів Купруму(II) та Кадмію, пропустили електричний струм силою 1,34 А. Для повного виділення кадмію та міді треба пропускати струм протягом 4 годин.

1. Установіть склад вихідної суміші сульфатів у % за масою.

2. Складіть схеми катодних та анодного процесів, сумарні рівняння електролізу (вважати, що на катоді не відбувається відновлення води).

Розв'язок

1. Складаємо рівняння електролізу сульфатів Купруму(II) та Кадмію, а також схеми катодних та анодного процесів:

2. Використовуючи закон Фарадея, обчислюємо об'єм кисню, що виділився:

$$4 \text{ год.} = 14400 \text{ с}$$

$$V(O_2) = (I \cdot t \cdot V_m) / n \cdot F = (1,34 \text{ А} \cdot 14400 \text{ с} \cdot 22,4 \text{ л/моль}) / (4 \cdot 96500 \text{ Кл/моль}) = 1,12 \text{ л}$$

$$n(O_2) = V/V_m = 1,12 \text{ л} / 22,4 \text{ л/моль} = 0,05 \text{ моль}$$

3. За рівняннями (1) і (2):

$$n(CuSO_4) + n(CdSO_4) = 2 \cdot n(O_2) = 2 \cdot 0,05 = 0,1 \text{ моль}$$

Нехай $n(CuSO_4) = x$ моль, а $n(CdSO_4) = y$ моль, тоді

$$m(CuSO_4) = 160x \text{ г}, \text{ а } m(CdSO_4) = 208y \text{ г}$$

$$\begin{cases} x + y = 0,1 \\ 160x + 208y = 17,8 \end{cases} \times 160 \begin{cases} 160x + 160y = 16 \\ 160x + 208y = 17,8 \end{cases}$$

$$\begin{aligned} 48y &= 1,8 \\ y &= 0,0375 \\ x &= 0,1 - 0,0375 = 0,0625 \end{aligned}$$

4. Знаходимо склад вихідної суміші за масою:

$$m(\text{CuSO}_4) = 160 \text{ г/моль} \cdot 0,0625 \text{ моль} = 10 \text{ г}$$

$$w(\text{CuSO}_4) = 10 \text{ г} / 17,8 \text{ г} = 0,562 = 56,2\%$$

$$w(\text{CdSO}_4) = 100\% - 56,2\% = 43,8\%$$

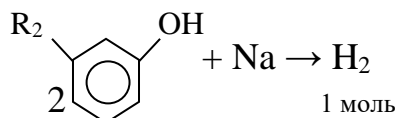
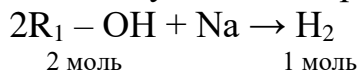
Відповідь: $w(\text{CuSO}_4) = 56,2\%$, $w(\text{CdSO}_4) = 43,8\%$

Задача 5. (14 балів)

Суміш ненасиченого одноатомного спирту, молекула якого містить тільки один подвійний зв'язок, та гомолога фенолу загальною масою 2,82 г може прореагувати з 320 г 3% бромної води. Така ж суміш у реакції з надлишком натрію виділяє 481 мл водню при температурі 20 °С та нормальному атмосферному тиску. Визначте молекулярні та структурні формули речовин, їх масові частки у суміші.

Розв'язок

1. Записуємо схеми рівнянь реакцій:

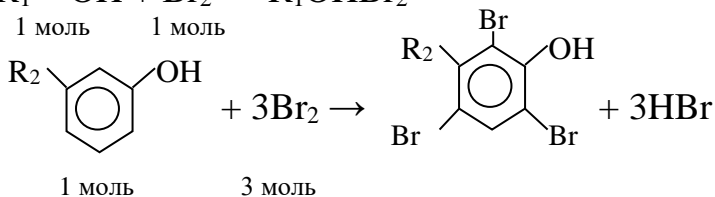
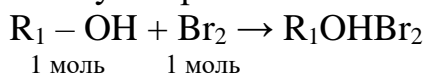
2 моль (гомолог фенолу)

2. Знаходимо кількості спирту та гомолога фенолу застосовуючи закон Менделєєва-Клапейрона:

$$PV = nRT, \text{ звідси } n(\text{H}_2) = PV / RT = (101,3 \cdot 0,481) / (8,31 \cdot 293) = 0,02 \text{ моль}$$

$$n(\text{R}_1\text{OH}) + n(\text{R}_2\text{OH}) = n(\text{H}_2) \cdot 2 = 0,02 \text{ моль} \cdot 2 = 0,04 \text{ моль}$$

3. Записуємо рівняння взаємодії з бромною водою:

4. $n(\text{Br}_2) = 320 \cdot 0,03 / 160 = 0,06 \text{ моль}$

5. Складаємо систему рівнянь:

Нехай $n(\text{R}_1\text{OH}) = x \text{ моль}$, а $n(\text{гомолог фенолу}) = y \text{ моль}$, тоді

$$\begin{cases} x + y = 0,04 \\ x + 3y = 0,06 \end{cases}$$

$$2y = 0,02$$

$$y = 0,01 - \text{кількість гомолога фенолу}$$

$$x = 0,04 - 0,01 = 0,03 - \text{кількість спирту}$$

6. Знаходимо радикали R_1 та R_2

Нехай $M(\text{R}_1) = a$, тоді $M(\text{R}_1\text{OH}) = a + 17$,

$$m(\text{R}_1\text{OH}) = M \cdot n = (a + 17) \cdot 0,03 = 0,03a + 0,51$$

Нехай $M(\text{R}_2) = b$, тоді $M(\text{R}_2\text{C}_6\text{H}_4\text{OH}) = b + 93$,

$$m(\text{R}_2\text{C}_6\text{H}_4\text{OH}) = M \cdot n = (b + 93) \cdot 0,01 = 0,01b + 0,93$$

$$\text{Складаємо алгебраїчне рівняння: } 0,03a + 0,51 + 0,01b + 0,93 = 2,82$$

$$0,03a + 0,01b = 1,38$$

Припустимо, що $R_2 - CH_3$, тоді $b = 15$

$$0,03a + 0,01 \cdot 15 = 1,38$$

$$0,03a = 1,23$$

$$a = 41$$

отже радикал R_1 має формулу $CH_2 = CH - CH_2 -$ найпростіший ненасичений замісник в одноатомному ненасиченому спирті.

Інші варіанти R_2 , починаючи з C_2H_5 не задовольняють умові, оскільки тоді $M(a) < 41$

7. Визначаємо масові частки речовин у суміші:

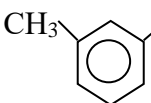
$$m(CH_2 = CH - CH_2 - OH) = 0,03 \cdot 58 = 1,74 \text{ г}$$

$$w(CH_2 = CH - CH_2 - OH) = 1,74 \text{ г} / 2,82 \text{ г} = 0,617 = 61,7\%$$

$$w(CH_3 C_6H_4OH) = 100\% - 61,7\% = 38,3\%$$

Відповідь: формула ненасиченого одноатомного спирту $CH_2 = CH - CH_2 - OH$

($w = 61,7\%$)

формула гомолога фенолу CH_3 OH мета-ізомер ($w = 38,3\%$)

Задача 6. (16 балів)

Унаслідок дії хлору на поширену у природі бінарну сполуку **A** (основний компонент болотного газу) в якості одного з продуктів реакції можна отримати бінарну сполуку **X**. **X** – важка рідина, яка не розчиняється у воді, проте за наявності металів (Fe, Al) реагує з водою за кімнатної температури. При дії SbF_3 на **X** утворюється один з найважливіших фреонів **B**, який у 2,75 рази є важчим за вуглекислий газ, а при дії на **X** алюміній йодиду утворюються важкі червоні кристали речовини **B**, молекули якої є неполярними і приблизно у 20 разів важчими за атом Алюмінію.

В одному з дослідів для хлорування речовини **A** використовували Cl_2 , який містив радіоактивний ізотоп ^{36}Cl (період напіврозпаду $\tau = 307000$ років). Для визначення ступеня збагачення **X** радіонуклідом $0,001$ моль парів цієї речовини ввели у лічильник Гейгера. Через 30 хвилин, коли лічильник увійшов до робочого режиму, був розпочатий відлік, і за наступні 5 хвилин лічильник нарахував 20 розпадів атомів ^{36}Cl .

1. Назвіть речовини **A** і **X**. Які умови перетворення **A** в **X**? Як називається механізм цієї реакції? Як називаються основні стадії цієї реакції? Запишіть приклади реакцій, що відповідають кожній стадії?
2. Складіть рівняння реакції **X** з водою.
3. Складіть рівняння реакції добування речовини **B**.
4. Складіть рівняння реакції добування речовини **B**.
5. Скільки атомів ^{36}Cl встигли піддатися радіоактивному розпаду з моменту введення **X** у лічильник Гейгера до початку відліку?
6. Який відсоток усіх атомів Хлору в **X** становлять атоми ^{36}Cl ?

(Згідно з основним законом радіоактивного розпаду, швидкість r розпаду радіонукліду пропорційна наявному числу N радіоактивних атомів: $r = k \cdot N$.

Коефіцієнт пропорційності становить $k = \frac{\ln 2}{\tau} \approx \frac{0,693}{\tau}$).

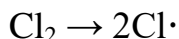
Розв'язок

1. А – метан, Х – CCl_4 тетрахлорометан. Реакція відбувається при освітленні.

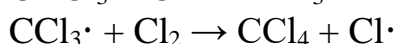
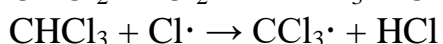
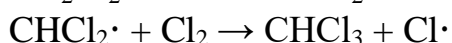
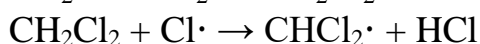
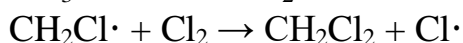
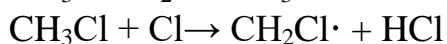
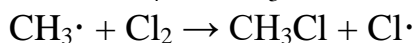
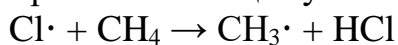
Механізм – радикально-ланцюговий.

Стадії:

а) Ініціювання (або зародження) ланцюгу:

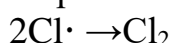

б) Зростання ланцюгу. Можливі реакції:

и т. д.

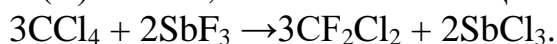
в) Обрив ланцюгу:

и рекомбінація інших радикалів.

2. $\text{CCl}_4 + 2\text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{CO}_2 + 4\text{HCl}$.

3. $M(\text{Б}) = 44 \times 2,75 = 121$ г/моль. Цій молярній масі відповідає CF_2Cl_2 .

Речовина Б – дифлуородихлорометан (фреон, або хладон-12).

4. $3\text{CCl}_4 + 4\text{AlI}_3 \rightarrow 3\text{Cl}_4 + 4\text{AlCl}_3$.

Речовина В – тетраїодометан. $M(\text{Cl}_4) / M(\text{Al}) = 535 / 27 = 19,8 \approx 20$

5. Швидкість розпаду дорівнює $r = \frac{20}{5} = 4$ ат./хв.

Під час спостереження кількість радіоактивних атомів N практично не змінюється, тому швидкість розпаду є сталою, й за перші 30 хвилин розпалося

$30 \times 4 = 120$ атомів.

$$6. k = \frac{0,693}{\tau} = \frac{0,693}{307000 \cdot 365 \cdot 24 \cdot 60} = 4,3 \cdot 10^{-12} \text{ хв}^{-1}$$

Тоді кількість атомів ^{36}Cl у зразку становить:

$$N = \frac{r}{k} = \frac{4}{4,3 \cdot 10^{-12}} = 9,3 \cdot 10^{11}.$$

Усього в зразку було $6,02 \cdot 10^{23} \cdot 0,01 \cdot 4 = 2,41 \cdot 10^{21}$ атомів Хлору.

Відсоток збагачення становить:

$$\phi = \frac{9,3 \cdot 10^{11}}{2,41 \cdot 10^{21}} \times 100\% = 3,86 \cdot 10^{-8}\%$$